

زیارت عاشورا بزرگداشت شخصیتی است که هدف او امر به معروف و نهی از منکر و رهاسازی مردم از جهالت و گمراهی است.

۲- تکریم چهره‌های محبوب

در قرآن کریم افزون بر پیامبران الهی، چهره‌های تاریخ‌ساز و محبوب - مانند حضرت مریم، لقمان، آسیه، اصحاب کهف - نیز همواره مورد تکریم قرآن قرار گرفته‌اند، به گونه‌ای که گاه پیام‌های آنها در قالب آیات الهی برای همیشه جاودان مانده است. در این زمینه می‌توان به دستورات حکیمانه لقمان به فرزندش در سوره لقمان^۱ و بیان خواسته‌های متعالی اصحاب کهف، در سوره کهف^۲ اشاره نمود. قرآن در معرفی زنان پاکدامن و مؤمنی چون حضرت مریم و آسیه می‌فرماید: «وَصَرَّبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ آمَنُوا امْرَأَةٌ فَرَعَوْنُ إِذْ قَالَتْ رَبِّ ابْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَنَجِّنِي مِنَ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِ وَنَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ * وَرَمِيمَ ابْنَتِ عِمْرَانَ الَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوْحِنَا وَصَدَقَتْ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكَتَبْنَا مِنْ الْفَاتِنَاتِ»^۳

۳- رسوا کردن چهره‌های منفور

افشای شخصیت واقعی چهره‌های منفور و بی‌زاری جستن از آنها روش دیگر قرآنی است، قرآن کریم با اشاره یا صراحت به ترسیم چهره‌های خبیثی چون ابولهب و همسرش^۴ و زنان لوط و نوح^۵ پرداخته است. در سوره مدثر در مذمت ولیدین مغیره آمده است: «إِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ * فَفَعَلْ كَيْفَ قَدَّرَ * ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ * ثُمَّ نَظَرَ * ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ * ثُمَّ أَدْبَرَ * وَأَسْتَكْبَرَ * فَفَالِ إِنْ هَذَا إِلَّا سَحْرٌ يُوْثَرُ»^۶

زیارت عاشورا نیز رسواکننده چهره‌های منفوری چون خاندان ابوسقیان و زیاد و مروان است.

۴- مبارزه با جهل و سنت‌های جاهلی

قرآن کریم همواره بر جهل حاکم بر جامعه و نیز رسوم جاهلی به مبارزه برخاسته است، مبارزه با رسومی، چون زنده به گور کردن دختران^۷ و تقلید از آباء و اجداد در مسیر باطل^۸ از این قبیل است. یکی از رسوم جاهلی که قرآن با آن به مبارزه برخاسته فخر فروختن به دیگران است تا جایی که برای فخرفروشی به قبرستان متوسل شده، مردگان خویش را نیز به آمار خود می‌افزودند. قرآن در این باره می‌فرماید: «أَلِهَاتِكُمُ التَّكْوِيْنُ * حَتَّىٰ زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ»^۹ تفخر به بیشتر داشتن، شمارا غافل داشت تا کارت‌ان او پایتان^{۱۰} به گورستان رسید.

مبانی قرآنی زیارت عاشورا

سیدمحمد حسین میری
علیرضاکاملی

انمه اطهار(ع) در بیداری جامعه اسلامی و ارائه الگوهای قرآنی به جامعه است. «زیارت عاشورا» خود نمودی از این پاسداشت است، زیارتی که تکریم چهره مجاهدان فی سبیل‌الله و انزجار از ظالمان و همراهی با احیایگران سنت نبوی است. در این نوشتار بر آنیم تا گوشه‌هایی از مبانی قرآنی زیارت عاشورا را بازگویم:

۱- احیای شخصیت و مرام پاکان

قرآن کریم در آیات نورانی خویش بر احیای نام و چهره‌های پاک و مجاهد در طول تاریخ تصریح دارد؛ تکریم پیامبرانی چون حضرت نوح، ابراهیم، هود، موسی و یحیی و ذکر مبارزات و فداکاری آنها در برخورد با طاغوت‌های زمان خود، نمودی از این سنت احیایگری است. بر همین اساس نیز سوره‌هایی از قرآن به نام پیامبران و پاکان نامگذاری شده است.^۱

زیارت عاشورا نیز احیایکننده شخصیت و مرام پاک اباعبدالله‌الحسین(ع) و یاران وفادارش است.

تاریخ بشریت همواره شاهد از خودگذشتگی و جان‌فشانی رادمردان با ایمانی چون هابیل، یحیی و پیامبران بنی‌اسرائیل است که در راه اصلاح جامعه خویش، خون پاکشان بر زمین ریخت تا نهال رشد و تعالی سرفراز ماند.

جامعه اسلامی با حماسه بدر، احد، احزاب و شهادت نیکانی چون حمزه و حنظله‌ها، در مدینه به بار نشست؛ اما با غروب خورشید فروزان مدینه و انحراف از مسیر نبوت و ولایت، امویان بر جامعه اسلامی دست یازیدند و آنان که از دیرباز مترصد چنین فرصتی بودند، گستاخانه آرمان‌های مقدس اسلامی را به چوب حراج زده، می‌رفت تا تمامی ارزش‌های ناب اسلامی را به باد فنا دهند.

حماسه‌سازان عاشورا در برابر هجمه ناجوانمردانه غاصبان اسلام‌نما، مردانه ایستادگی کردند و موجبات احیای ارزش‌های اسلامی در جامعه و رسوایی حزب اموی را فراهم آوردند.

احیای عاشورا و پاسداشت آن، یادآور نقش

زیارت عاشورا نیز با سلام و درودهای خویش بر اوصیا و اولیای الهی و نفرین‌هایش بر ظالمین و فاسدان و طواغیت پیوند انسان را با اولیای الهی وثیق‌تر و نفرت و انزجار و دوری جستن از دشمنان خدا را صد چندان می‌سازد.

زیارت عاشورا بزرگداشت شخصیتی است که هدف او امر به معروف و نهی از منکر و رهاسازی مردم از جهالت و گمراهی است.^{۱۱}

۵- درود فرستادن بر پیامبران و اولیای الهی

اهدای درود و سلام به شخصیت‌های انسان‌ساز در طول تاریخ و پیروان آنان افزون بر بیان جایگاه و مقام رفیع آنان، تأکیدی بر احیای فرهنگ و اندیشه‌های آنان است. از این رو خداوند خود در جای جای قرآن کریم بر پیامبران و اولیای الهی و پیروان آنان درود فرستاده و مسلمانان را نیز به این امر ترغیب نموده است؛ آیات ذیل نمونه‌هایی از آن است:

«سَلَامٌ عَلَیْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ»^{۱۲}، «وَالسَّلَامُ عَلَی مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى»^{۱۳}، «سَلَامٌ عَلَی عِبَادِهِ الَّذِیْنَ اصْطَفَى»^{۱۴}، «سَلَامٌ عَلَی نُوْحٍ فِی الْعَالَمِیْنَ»^{۱۵}، «سَلَامٌ عَلَی اِبْرَاهِیْمَ»^{۱۶}، «سَلَامٌ عَلَی مُوسَى وَهَارُونَ»^{۱۷}، «وَسَلَامٌ عَلَیْهِ یَوْمَ وُلِدَ وَیَوْمَ یَمُوتُ وَیَوْمَ یُعْتَبُ حَیًّا»^{۱۸}، «سَلَامٌ عَلَی اِلٰی یَاسِیْنَ»^{۱۹}، «وَسَلَامٌ عَلَی الْمُرْسَلِیْنَ»^{۲۰}، «اِنَّ اللّٰهَ وَمَلَائِکَتَهُ یُصَلُّوْنَ عَلَی النَّبِیِّ یَا اَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا صَلُّوْا عَلَیْهِ وَسَلِّمُوْا تَسْلِیْمًا»^{۲۱} سلام بر امام حسین(ع) و یارانش نیز هم‌هنگی جسم و جان با حماسه جاویدان آنهاست.

۶- لعن و بیزاری از ستمگران

اظهار تنفر از ستمگران از دیگر شیوه‌های قرآن است. لعن، اعلان برائت و تبیین خط مشی اعتقادی و سیاسی است، لعن بر کسانی است که دست خود و دیگران را از دست خداوند و دامان رهبران معصوم جدا کردند، لعن ابراز تنفر از کسانی است که سد راه سعادت شده و دیگران را از کمال لایق انسانی محروم کرده‌اند. در فرهنگ قرآن و زیارت - خصوصاً زیارت عاشورا - عوامل اصلی و فرعی این محرومیت مورد لعن قرار گرفته‌اند؛ چنانچه قرآن می‌فرماید:

«اَنْ لَّعْنَةُ اللّٰهِ عَلَی الظّٰلِمِیْنَ»^{۲۲}، «وَالَّذِیْنَ یَنْقُضُوْنَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْۢ بَعْدِ مِیْثَاقِهِ وَیَقْطَعُوْنَ مَاۤ اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖ اَنْ یُّوْصَلَ وَیُفْسِدُوْنَ فِی الْاَرْضِ اُولٰٓئِکَ لَیْسَ لَهُمْ اللّٰغَةَ وَلَهُمْ سُوْءُ الدّٰرِ»^{۲۳}، «فَتَجْعَلْ لَّعْنَتَ اللّٰهِ عَلَی الْکٰذِبِیْنَ»^{۲۴}، «اِنَّ الَّذِیْنَ یُؤْذُوْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهُ لَیْسَ لَهُمْ فِی الدُّنْیَا وَالْاٰخِرَةِ وَاَعْدَ لَهُمْ

عَذَابًا مُّبِیْنًا»^{۲۵}، «قَتَلَ اَصْحَابُ الْاُخْدُوْدِ ... وَهُمْ عَلَی مَا یَفْعَلُوْنَ بِالْمُؤْمِنِیْنَ شُهُودٌ»^{۲۶}

۷- تکریم مجاهدان و شهیدان

تکریم مجاهدان و شهیدان راه حق و برتری مجاهدان بر دیگران و بیان مبارزات و تلاش‌های آنان در احیای حق^{۲۷} و تشویق به جهاد در راه خدا از اهداف اساسی قرآن است. «وَمَنْ یُقَاتِلْ فِی سَبِیْلِ اللّٰهِ فِیْقَتَلْ اَوْ یُقْتَلْ اَوْ یَغْلِبْ فَسَوْفَ نُوْتِیْهِ اَجْرًا عَظِیْمًا»^{۲۸}، «فَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجَاهِدِیْنَ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ عَلَی الْقَاعِدِیْنَ دَرَجَةً وَكَلَّا وَعَدَّ اللّٰهُ الْحَسَنٰی وَفَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجَاهِدِیْنَ عَلَی الْقَاعِدِیْنَ اَجْرًا عَظِیْمًا»^{۲۹}

زیارت عاشورا نیز زنده نگاه داشتن خط سرخ شهادت و اهداف و مقاصد والای مجاهدان فی سبیل‌الله و شهیدان والامقام و بستن پیمان مجدد با آرمان‌های آنان است.

۸- دوستی با دوستان خدا و دشمنی با دشمنان او

از آیات تولی و تبری^{۳۰} به خوبی بر می‌آید که مسئله پیوند با ذات پاک خدا و اولیای الهی و جدا شدن از ظالمان و فاسدان و طاغوت‌ها و در یک کلمه حب فی‌الله و بغض فی‌الله از اساسی‌ترین و اصولی‌ترین آموزه‌های قرآن است که اثری عمیق در تمامی مسائل فردی و اجتماعی و دنیایی و آخرتی انسان دارد.

زیارت عاشورا نیز با سلام و درودهای خویش بر اوصیا و اولیای الهی و نفرین‌هایش بر ظالمین و فاسدان و طواغیت پیوند انسان را با اولیای الهی وثیق‌تر و نفرت و انزجار و دوری جستن از دشمنان خدا را صد چندان می‌سازد.

۹- الگو بودن پیامبر(ص) و آل او

قرآن کریم مسلمانان را به پیروی از ابراهیم(ع) و یارانش به عنوان اسوه حسنه و الگوی زیبا و پرارزش دعوت کرده و می‌فرماید: «قَدْ کَانَ لَکُمْ اَسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِی اِبْرَاهِیْمَ وَآلِیْهِ مَعَهُ»^{۳۱} و نیز پیامبر عظیم‌الشأن(ص) را به عنوان اسوه نیکو به جهانیان معرفی نموده است که: «لَقَدْ کَانَ لَیْکُمْ فِی رَسُوْلِ اللّٰهِ اَسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَنْ کَانَ یَرْجُوْ اللّٰهَ وَالْیَوْمَ الْاٰخِرَ»^{۳۲}

زیارت عاشورا نیز با تأسی بر آیات قرآن، پیامبر اکرم(ص) و خاندان پاک او را الگوی انسان‌ها معرفی نموده است. اللهم اجعل محیای محیا محمد و آل محمد و مماتى ممات محمد و آل محمد.

۱۰- شفاعت جستن از اولیای الهی

خداوند از روی رحمت بی‌کرانش باب شفاعت را بر بندگان خویش گشود تا گنهکارانی که لایق بخشایشگری‌اند را به خوان نعمت‌های الهی باز گرداند که: «اِنَّ رَبِّکَ وَّاسِعٌ الْمَغْفِرَةِ»^{۳۳}

بر اساس آیات نورانی قرآن کریم، خداوند به برخی از اولیای خویش اجازه داده است تا از حق شفاعتی که مخصوص خداوند است، استفاده نمایند؛ چنانکه خداوند در قرآن می‌فرماید: «وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَهُ اِلَّا لِمَنْ اٰذَنَ لَهُ»^{۳۴} و نیز «مَنْ ذَا الَّذِی یَشْفَعُ عِنْدَهُ اِلَّا بِاِذْنِهِ»^{۳۵}

در زیارت عاشورا نیز با الهام از آموزه‌های قرآنی سر به سجده درگاه الهی گذارده و امام حسین(ع) را به عنوان شفیع در روزی که «شفاعتگری در پیشگاه او سود نمی‌بخشد، مگر برای آن کس که به وی اجازه دهد»^{۳۶} قرار می‌دهیم و می‌گوییم «اللهم ارزقنی شفاعت‌الحسین یوم الورد و ثبت لی قدم صدق عندک مع‌الحسین و اصحاب‌الحسین الذین بذلوا مهجهم دون‌الحسین علیه السلام».

پی‌نوشت‌ها:

- ۱ - ذکر مبارزات حضرت موسی(ع) در سوره‌هایی مانند بقره، طه، شعرا و نامگذاری سوره‌هایی مانند نوح، هود، ابراهیم و محمد(ص) از این قبیل است.
- ۲ - لقمان/ ۱۶-۱۹.
- ۳ - کهف/ ۹-۲۶.
- ۴ - تحریم/ ۱۱ و ۱۲.
- ۵ - صد.
- ۶ - تحریم/ ۱۰.
- ۷ - مدثر/ ۱۸-۲۴.
- ۸ - تکویر/ ۸ و ۹.
- ۹ - مانده/ ۴-۱۰.
- ۱۰ - ناکثر/ ۱ و ۲.
- ۱۱ - ر.ک: نامه امام حسین(ع) به محمدبن حنفیه و نیز زیارت اربعین.

- ۱۲ - رعد/ ۲۴.
- ۱۳ - طه/ ۴۷.
- ۱۴ - نمل/ ۵۹.
- ۱۵ - صافات/ ۷۹.
- ۱۶ - صافات/ ۱۰۹.
- ۱۷ - صافات/ ۱۲۰.
- ۱۸ - مریم/ ۱۵.
- ۱۹ - صافات/ ۱۳۰.
- ۲۰ - صافات/ ۱۸۱.
- ۲۱ - احزاب/ ۵۶.
- ۲۲ - اعراف/ ۴۴.
- ۲۳ - رعد/ ۲۵.
- ۲۴ - آل عمران/ ۶۱.
- ۲۵ - احزاب/ ۵۷.
- ۲۶ - بروج/ ۴-۷.

- ۲۷ - سوره انبیاء بیانگر گوشه‌هایی از مجاهدت پیامبران در برپایی قسط و عدالت است.
- ۲۸ - نساء/ ۷۴.
- ۲۹ - نساء/ ۹۵.
- ۳۰ - ممتحنه/ ۴؛ مجادله/ ۱۳؛ توبه/ ۷۱؛ بقره/ ۲۵۷.
- ۳۱ - ممتحنه/ ۴.
- ۳۲ - احزاب/ ۲۱.
- ۳۳ - نجم/ ۲۲.
- ۳۴ - سبأ/ ۲۳.
- ۳۵ - بقره/ ۲۵۵.
- ۳۶ - سبأ/ ۲۳.